

TAPAS

Transformation of the porous landscape

Hverdagslandskabet – relationen mellem hverdagsliv
og bosted.

*Forskningsprojekt under Center for Strategisk
Byforskning*

Birgitte Mazanti *

*Med bidrag fra Pia Bille, Trine Agervig Carstensen, Frank Hansen og
Lise Herslund*

Institute of Geography, University of Copenhagen
Øster Voldgade 10, DK-1350 Copenhagen K, Denmark
+45 35 32 25 00, bm@geogr.ku.dk

TAPAS Working Paper 2004:02

Institute of Geography, University of Copenhagen,
Øster Voldgade 10, 1350 Copenhagen K
www.geogr.ku.dk/projects/tapas

Hverdagslandskabet - relationen mellem hverdagsliv og bosted

Den traditionelle forståelse af forholdet mellem land og by har været - og er til dels stadig -, at land og by er adskilte og forskelligartede størrelser i såvel fysisk som mental forstand. Men med den proces, der kendetegner den moderne byudvikling, bl.a. den fortsatte forstadsudbygningen, landbrugslandets forvandling til fritidslandskab m.v. ser man i stigende omfang en opløsning af forskellene mellem by og land.

Denne opløsning eller udviskning af land-by forskellene er medvirkende til at skabe nye bylandskaber, som har fået karakter af netværkssystemer hvor bydele, hele købstæder og de mellemliggende (stadig mere urbaniserede) landskaber indgår i en samlet struktur. Samtidig er netværksbyens udstrækning blevet større og større som følge af pendling over større og større afstande og dens grænse udad til blevet mere og mere diffus. Det er denne opløsning og diffusitet vi er interesseret i at indfange og forstå ved at undersøge relationen mellem hverdagsliv og bostedsvalg

Forskningsprojektet 'Hverdagslandskabet' fokuserer på, at *forstå og undersøge relationen mellem hverdagsliv, valg og brug af bosted*. Bosted skal i denne tilgang ses som både dækkende selve boligen (udformning, arkitektoniske værdi m.v.) samt bostedets lokalisering, som dækker område/egn, by/ikke by, boligområde/kvarter. På denne måde får forhold som: bostedets image (signaleffekt), "naturen", kulturelle og sociale tilbud, boligens udformning (fysiske fremtoning), offentlige service, afstanden til jobs, institutioner og fritidsaktiviteter, infrastruktur m.v. en betydning i forståelsen af relationen mellem hverdagsliv og bosted.

'Hverdagslivet' ser vi ikke kun som fuldt af rutiner og vaner. Hverdagslivet består også af projekter med tilknyttede strategier, som skal ses i forhold til den livssituation man som individ befinder sig i: familie- og arbejdssituation, køn, alder m.v. Analytisk vælger vi at lægge fokus på familien i studiet af relationen mellem bostedet og hverdagslivet. Dette skyldes at vi antager at familie(livet) spiller en central rolle for valget og brugen af bosted. Vores tilgang til og forståelse af familien er ikke "den traditionelle kernefamilie". Familien ser vi som bestående af "alt" lige fra single, enlige med børn/barn, par uden børn til par med egne og sammenbragte/deltidsbørn¹. Når et bosted skal vælges og dagliglivet udfoldes vil familiens prioriteringer i forhold til familiens situation (projekter og strategier) spille en central rolle.

Familiens prioriteringer, strategier og projekter i relation til bostedet skal også ses i sammenhæng med samfundsmæssige og individuelle betingelser og diskurser om "det gode hverdagsliv" og hvordan betingelser og diskurser kommer til udtryk i og præger valget af bostedet og bostedslivet. Det gode hverdagsliv kan fx være relateret

¹ Som en del af projektet skal denne definition på familien og familiens betydning i forhold til bostedsvalg og hverdagslivsstrategier diskuteres og afklares.

til strategier, hvor man opprioriterer børn og hobbies og nedprioriterer arbejds(karriere)livet. Modsat kan det gode hverdagsliv være relateret til en høj materiel levestandard med fokus på arbejdslivet, hvor høj levestandard anses som en værdi ”i sig selv” især i forhold til bolig, bil og andre forbrugsgoder. Her kan forhold som boligens symbolske værdi og signaleffekt tillige inddrages. Også bostedets/boligens pris spiller en central rolle. Fx kan bosætning i et område med forholdsvis lave boligomkostninger være en vigtig prioritering for, at familien kan indfri sine forventninger og drømme om ”det gode hverdagsliv”.

Prioriteringer af arbejdsliv, familieliv, socialt liv og bosted har altid varieret som følge af familiernes materielle og kulturelle forskelle samt i forhold til biografiske forhold (livscyklus, alder). Men det er vores tese at mangfoldigheden af typer af prioriteringer og begrundelser for bostedsvalg og bostedsliv er steget i de seneste årtier, dels som følge af den materielle og kulturelle frisættelse. Dels som følge af ændrede opfattelser af, hvordan det ”gode hverdagsliv” leves. Knyttet til disse nyprioriteringer er også en nyprioritering af bostedernes materielle kvaliteter, herunder deres relative beliggenhed i forhold til arbejdsstedet, pendlingsfaciliteter og/eller foretrukne fritidssteder. Mange familier foretrækker således øgede pendlingsafstande for at indfri deres prioriteringer. Dette sker samtidig med og kan ses som en del af udvaskningen af by/land forskellen: udvidelsen af storbyen samt opdelingen af denne i områder med blandinger af bostedskulturer, forskellige grader af ”fortætning” (befolkning, materielt) og forskellige former for materiel kvalitet.

Relevans

Relevansen af projektets forskningsmæssige fokus skal først og fremmest ses i forhold til at få en indsigt i, hvorfor og hvordan familier bostætter sig forskellige steder i bylandskabets netværksstruktur; hvilke hverdagslige prioriteringer og strategier, der ligger til grund for bostedsvalget, hvordan den hverdagslige brug af bostedet ser ud og hvordan den sociale integration i de nyvalgte bosteder udfoldes m.v. Projektet vil også se på, hvordan politikere og planlæggere manøvrerer i og forholder sig til dette nye bylandskab: Hvordan de søger at fastholde og tiltrække bestemte typer af familier ved forskellige boligpolitiske og planmæssige tiltag. Via en viden på den ene side om, hvad bestemte typer af familier prioriterer når et nyt bosteds skal vælges, og på den anden side en viden om hvordan kommunerne søger at tiltrække bestemte typer af familier, kan forskningsprojektet pege på mulige kommunale handlestrategier. Det vil bl.a. sige indkredse de forhold som bestemte typer af familier lægger vægt på når et givent bosted vælges. På denne måde bidrager projektet til at udvikle videngrundlaget for helhedsorienterede beslutninger om byernes udvikling, som er ”Center for strategisk byforskning” overordnede formål.

Teoretiske vinkler

Som teoretisk afsæt for hele forskningsprojektet og dermed for de fire delprojekter benyttes centrale teoretiske begreber som ’hverdagsliv’, ’stedsidentitet’, ’stedsforståelse’, ’bosted’ ’boligkvaliteter’, ’livsmåder’ og ’boligpræferencer’. Det er alle begreber, som kan benyttes til at undersøge, hvordan forskellige typer af bosteder tillægges betydning og mening gennem det hverdagslige brug af bostedet. Samt

hvordan og hvorfor forskellige familier vælger bestemte typer af bosteder. Disse begreber skal i forskningsprojektets første fase udledes og diskuteres bl.a. ved en litteratur afsøgning af nyere undersøgelser, der er relateret til feltet. Her kan bl.a. nævnes Ærø, 2002, Gram-Hanssen, 2004, Marling ,2004, Pløger, 2002 & 2002b. Ambitionen er at udvikle en teoretisk ramme, som rækker ud over disse undersøgelser og tilgange.

Dette søges bl.a. gjort ved at tage udgangspunkt i to teorifelter, som kobles til og udvikles i dialog med feltarbejdet. Det drejer sig dels om teorier om 'identitet', 'livsformer/livsstil', livsstrategier m.v. (Bl.a. Bourdieu, 1995, Jacobsen, 1999, Johansson & Miegel, 1992, Gram-Hanssen & Beck-Danielsen, 2004, Gram-Hanssen, 2004, Beck, 1997, Bauman, 2001), hvor sammenhængene mellem arbejdsliv, familieliv og socialt liv fastholdes som udgangspunkt.

Og dels drejer det sig om teorier relateret til stedsbegrebet (stedsforståelse/stedsidentitet) (bl.a. Massey, 1995, Shields, 1999, Simonsen, 1993, Amin & Thrift, 2002, Bourdieu, 1996, 1998, Mazanti, 2002). Det gælder bl.a. diskussioner af, hvordan stedet tillægges betydning og bliver meningsfuld for familien som en del af den hverdagslige praksis. Der er her tale om en såkaldt 'indefra forståelse' af bostedet (Mazanti, 2002).

Cases

De cases som forskningsprojektet vil arbejde med kan principielt vælges, hvor som helst i forhold til forskellige bostedskulturer, forskellige grader af "fortætning" (befolkning, materielt) og forskellige former for materiel kvalitet. Vi har valgt at starte ud med undersøgelser af familiers valg af og tilflytning til tre forskellige typer af bosteder. Dermed er forskningsprojektets empiriske fokus på familier, som inden for en given periode er flyttet til et af de udvalgte bosteder. Disse bosteder er:

- Nye bostedsområder, kendetegnet ved stor tilflytning og ved at være placeret nær eksisterende bebyggede områder i bylandskabet
- Bostedsområder uden for de tætte dele af bylandskabet. Tidligere udkantsområder som er i færd med at blive inddraget i den urbane netværksstruktur, om end de er beliggende i et overvejende ruralt landskab.
- Bostedsområder under transformation. Der er to typer: eksisterende bosætningsområder hvor nye familietyper rykker ind og byfornyede / konverterede områder fx havnearealer.

Relevansen af at undersøge disse områder skal ses i forhold til, at de alle inden for de sidste 10 år har oplevet en øget tilflytning, hvilket har resulteret i ændret befolkningssammensætning. Spørgsmålet er hvorfor denne tilflytning er sket? Hvilke forhold har bevirket at familier har valgt de givne bosteder? Hvilke typer af familier og hverdagslivstrategier er der tale om? Hvilke planpolitiske overvejelser giver tilflytningen anledning til og hvordan har man planpolitisk håndteret tilflytningen?

Konkret projekter

1. Delprojekt - Migration/flyttemønster

Delprojekt 1 er en kvantitativ undersøgelse af udflytninger fra de mere fortættede områder til de mindre fortættede områder. Formålet med dette delprojekt er at undersøge *hvor hvilke typer* af familier flytter til.

Første fase er en kvantitativ analyse af migration udfra det fortættede København og evt. Århus. Den er baseret på forskellige typer af registerdata, hvor relevante socio-økonomiske parametre som familiesituation, alder, tilknytning til arbejdsmarkedet samt hvor arbejdspladsen er lokaliseret, indkomst mv. knyttes til det fysiske bosted. Data og kort omkring pendlingsoplande og forskelle i ejendomspriser vil også indgå. Afgrænsning og udvælgelse af relevante data foretages i et samarbejde med startprojektet ”Indikatorer for bymæssig arealanvendelse”.

Bearbejdningen af de indhentede data danner udgangspunkt for udarbejdelsen af et GIS kort over flyttemønstret og forskellige typer af familiers bostedslokalisering.

Anden fase består af en spørgeskemaundersøgelse i udvalgte caseområder. De udvalgte områder dækker de tre bostedsområder; randområder, det nye bostedsområder og transformationsområder, og er sammenfaldende med de områder der arbejdes med i delprojekt 2. Spørgeskemaundersøgelsen vil dække emner omkring familiesammensætning, arbejdsforhold, tidligere bolig og bosted, grunde til flytning, boligpræferencer, ønsker og forventninger til flytning, faktiske oplevelser og brugsmønstre.

For at kunne undersøge, hvordan de tilflyttede familier oplever og bruger deres bosted, som er omdrejningspunkt i det andet delprojekt, er kriteriet at familierne skal have boet på bopælen i mindst 2 år på undersøgelsestidspunktet. De valgte caseområder skal også undersøges i forhold til betingelser på det lokale boligmarked; ejendomspriser, lejeboliger m.v.

2. Delprojekt: Det levede liv – brugen og forståelsen af stedet (indefra-perspektiv)

Fælles for de projekter, der figurerer under delprojekt 2, er at perspektivet bostedet anskues fra et indefra-perspektiv via de mennesker, som lever deres hverdagsliv der.

Indefra-perspektiv på bostedet undersøges ved at se på, hvordan forestillinger om ”det gode hverdagsliv” kommer til udtryk samt hvordan hverdagslivet på bostedet leves. Her er der tre omdrejningspunkter, som strukturerer de problematiseringer, der lægger op til de konkrete undersøgelser:

- Valget af bosted
- Bostedet og hjemmet
- Bostedet og boligområdet/kvarteret

Valget af bosted.

Hvad lå til grund for at familien netop valgte at flytte til dette bosted? Hvilke kriterier var de centrale? Hvad betød butikker, arbejdspladser, institutioner, grønne områder, sociale kontakter og bekendtskaber, tilgængelighed og trafikale infrastruktur, bymiljøets tilstand m.m. for valg af bosted? Har bostedet levet op til forestillingerne? Hvilke kvaliteter er der her og er der evt. også problemer på bostedet? Hvordan ser man bostedets identitet, og hvilken betydning har bostedets historie? Det antages at familiens økonomiske formåen og materielle levestandard spiller en central rolle ved valg af bosted. Derfor er det også vigtigt at undersøge, hvilke prioriteringer familien har foretaget, hvad angår boligens størrelse, lokalisering m.m.

De urbane, naturmæssige og sociale kvaliteter knyttet til bostedet skal ses i relation til familiernes opfattelse af "det gode hverdagsliv". Det er en opfattelse, som kan undersøges ved at afdække beboernes krav og forventninger til bostedet: Var det f.eks. ønsket om et landsbyfællesskab, tæt på såvel natur som mennesker? Var det ønsket om trygge vilkår for børnene? Var det muligheden for et menings- og værdifællesskab med naboerne? Disse forventninger sammenholdes med de erfaringer familierne har i relation til deres (ny)valgte bosted og hverdagslivet her. Det kan f.eks. være at man her vil finde familier, der på trods af helt forskellige materielle vilkår, har valgt det samme bosted.

Bostedet og hjemmet

Derudover skal delprojekt 2 nærmere granske, hvilken betydning bostedet har i betydningen "*hjemmet*". Her ses på hvordan den hverdagslige brug af hjemmet udfoldes. Det handler her om at se på de aktiviteter, der er knyttet til hjemmet: "den familiære reproduktion", indretning/signaleffekt, socialt samvær, hjemmearbejdsplads m.v. (se bl.a. Gullestad, 1989, Gram-Hanssen 2004).

Bostedet og boligområdet/kvarteret

Endvidere beskæftiger projektet sig med den hverdagslige brug af bostedet i betydningen "*boligområde/kvarter*". Her skal familiernes prioriteringer og præferencer afdækkes gennem den hverdagslige omgang med og brug af bostedet. Hvordan og i hvilket omfang familierne og inddrager og gør brug af faciliteter i boligområdet afhænger den hverdagslige praksis (bl.a. Giddens, 1984, Simonsen, 1993, Mazanti, 2002). Det er en brug, som relaterer sig til bostedets sociale, urbane og naturmæssige bokvaliteter. Brug af urbane kvaliteter omfatter bl.a. institutioner, forretninger, kulturelle foreninger/aktiviteter m.v.; sociale bokvaliteter omfatter socialt samvær og kontaktmønstre samt hvordan og hvor man møder medbeboere, venner og bekendte; og den naturmæssige brug af bostedet retter sig mod grønne områder, udendørsliv og andre friluftstilbud. Samtidig kan det også være tale om, at der registreres en *ikke-brug* af stedet. Dette forekommer da de naturmæssige og urbane kvaliteter samt sociale samværformer, der indgår i hverdagspraksisser relaterer sig til mange steder, der rækker ud over eller er udlejret fra bostedet.

Følgende spørgsmål kan være med til at indkredse hverdagsaktiviteter indenfor og udenfor bostedet, og de refleksioner og valg man gør i den forbindelse: Hvor lange er

arbejdsdage /skoledage? Hvordan tilbringes fritiden? Hvor gør man sine indkøb? Hvilken betydning har, og hvordan bruges grønne områder og andre "naturlige" kvaliteter? Hvilken betydning har, og hvordan bruges kulturtilbud og andre "urbane" kvaliteter? - Hvilken betydning har relationer til naboer og netværk på bostedet? Hvordan kommer man rundt til hverdagens forskellige gøremål? Hvordan ser en typisk hverdag ud?

Via diskussionerne inden for de tre temaer: valget, hjemmet og kvarteret kan de forhold, som gør bostedet betydnings- og meningsfuldt således indkredses, hvilket bl.a. også indebærer at diskutere graden af *stedbundethed* og *stedstilknytning*. Centralt i delprojektet står altså afdækningen af familiens prioriteringer, når et nyt bosted skal vælges. Det er prioriteringer, der anskues, som afledt af det hverdagsliv familien lever. Man kan nå ind til en forståelse af familiens forskellige prioriteringer og bevæggrunde for at vælge bestemte typer af bosteder ved at se på de krav og forventninger familierne har haft til bostedet samt deres prioriteringer i forhold til arbejdsliv (herunder infrastruktur/pendling) og materiel levestandard. Samtidig skal bostedsvalget og familiernes forestillinger om "det gode hverdagsliv" også ses i sammenhæng med de samfundsmæssige og planpolitiske diskurser om, hvordan og hvor et sådan liv kan udfoldes (jf. delprojekt 3).

Delprojekt 2 består af en række underprojekter, der vil blive præsenteret i det efterfølgende. Disse har til formål at indsamle et omfattende og solidt empirisk materiale fordelt på de tidligere beskrevne tre forskellige typer bostedsområder. Der skal genereres en form for "enhedsempiri", dvs. fælles forskningsspørgsmål skal gøre det muligt at anvende hinandens undersøgelser gensidigt og analysere materialet fra forskellige perspektiver.

Nogle underprojekter fokuserer primært på omstændighederne omkring valg af bosted, andre på hverdagslivspraksisser i boligområdet/kvarteret og på hjemmets symbolske og materielle betydninger, mens andre igen søger at inddrage alle tre problemstillinger.

Underprojekterne er karakteriseret ved en vis metodelighed. Nogle baseres primært på kvalitative interviewundersøgelser. Andre underprojekter supplerer med spørgeskemaundersøgelser og andre igen med rumlige analyser.

Underprojekt 1 – Det selvvalgte fællesskab

Det første underprojekt er et igangværende case studie af en pågående bosættelse i et nyt bostedsområde nær eksisterende bebyggede områder i bylandskabet, nærmere betegnet boligfællesskabet "Absalons Have" i Trekroner ved Roskilde, som står klar til indflytning per sommer 2005. Undersøgelsen er baseret på kvalitative interview opfulgt af en spørgeskemaundersøgelse.

Via forskellige teoretiske vinkler belyses valget af bostedet Absalons have, hvor følgende empiriske spørgsmål udgør omdrejningspunktet: Hvilke forventninger har familierne til brugen af bostedet – såvel boligen som boligområdet, fysisk og socialt?

Herunder hvilket hverdagsliv familierne på nuværende tidspunkt lever, hvilke strategier og projekter familierne har, og hvordan disse afspejles i deres valg af Absalons have som nyt bosted. Desuden undersøges sammenhængen mellem tidligere bostedserfaringer og nuværende bostedsforventninger, det vil bl.a. sige en undersøgelse af, hvorvidt og hvordan familiernes boligkarrierer har en afsmittende effekt på valget af Absalons have.

På denne måde søger projektet at inddrage de tre overordnede omdrejningspunkter for delprojektet: Valget af bosted, bostedet og hjemmet samt bostedet og boligområdet/kvarteret, og fungerer således som pilotcase for udvikling og afprøvning af teoriapparat i dialog med et empirisk materiale og delprojektets empiriske problemstillinger.

Underprojekt 2 - "Stedsidentitet og stedsforståelse"

Casestudie af et antal cases udvalgt på baggrund af delprojekt 1 og undersøgt i overensstemmelse med den overordnede projektbeskrivelses forskningsspørgsmål angående hverdaglivet. Fokus er på bostedsområder under transformation, bl.a. byfornyede områder som Vesterbro og nyetablerede "Havnebyer".

Underprojekt 3 - Livet på randen

Casestudier af bostedsområder på randen (tidligere udkantsområder), der er i færd med at blive inddraget i den urbane netværksstruktur.

Den første fase af dette underprojekt vil være et teoretisk projekt om familietyper, hverdagsliv, livsstrategier og bostedsidentitet. Dette vil i udgangspunktet være et litteraturstudie som skal bruges til at udvikle den forforståelse, der skal danne grundlaget for feltarbejdet og videreudvikles i dialog med feltarbejdet. Videreudviklingen vil endvidere inddrage erfaringerne fra de andre feltarbejder under delprojekt 2.

Selve feltarbejdet vil starte i foråret 2005 og omhandle tilflytterfamilier med og uden børn, som har boet "på randen" et par år, og hvor mindst en af de voksne pendler ind til de mere centrale dele af Storkøbenhavn/ Storårrhus. Undersøgelsen vil især fokusere på familiernes levede liv, integration i lokalsamfundet og deres stedstilknytning sammenholdt med deres forventninger.

Indtil videre er Nr. Alslev valgt til case sammen med en case fra Vestsjælland, som ikke er fundet i nu. Derudover overvejes det at udvide med en Storårrhus case.

Underprojekt 4 - "Den åbne by – landområder og bosætning"

Dette underprojekt tager udgangspunkt i tilflytning fra byen til landkommuner, nærmere betegnet tilflytning til Bostedsområder uden for de tætte dele af bylandskabet. Projektet vil fokusere på migration til landkommuner i områder

udenfor de tætbefolkede pendlingsoplande omkring storbyen. En øget migration fra byen har medvirket til en differentiering mellem landkommuner. Nogle er blevet til forstæder, andre rekreative udflugtsmål, men andre igen oplever fortsat befolkningsnedgang. Afstanden til byen spiller en afgørende rolle for de nye muligheder for øget tilflytning. Men by-land relationen er ikke en entydig størrelse. Stedsspecifikke faktorer som natur, rekreative værdier men også lokale netværker er vigtige for en øget tilflytning og hvilken indflydelse denne har på lokalsamfundet. Regionalt kan områder lige langt fra storbyen udvikle sig meget forskelligt. Nogle områder opretholder deres befolkningsniveau, hvor færre unge flytter, nogle tiltrækker specielle grupper såsom velhavende ældre, andre hobbylandmænd og børnefamilier og andre igen tiltrækker sociale tilflyttere. En øget bosætning betyder ikke nødvendigvis en lokal udvikling og flere arbejdspladser. Landkommuner præget af ”aftenliv”, hvor folk pendler ud af området og er væk hele dagen siges endda at kunne stå i vejen for udvikling af ”hele miljøer”, som også er med til at tiltrække folk. Hele miljøer er landkommuner, hvor der opretholdes nogle lokale arbejdspladser, lokal service og hvor lokale aktører har indflydelse på den lokale udvikling.

Projektet vil undersøge relationen mellem hverdagsliv og bosted i en landkommune. Hvorfor flytter folk til landkommuner? Er det billige boliger, natur eller et bedre lokalsamfund? Har folk fået indfriet deres ønsker og hvad savner de? Hvor meget bruger de lokalsamfundet og hvilke krav stiller de til lokal service? De to cases findes på Falster og i Nørhald Kommune i nordøst Jylland. Det skal klarlægge de udfordringer landkommuner står overfor og de muligheder der ligger i øget tilflytning fra storbyen. I mange landkommuner har et fokus på øget bosætning gjort at bosætningskampagner har erstattet strategier om lokal erhvervsudvikling.

Underprojekt 5 - ”Bostedet – præferencer og brug”

Det sidste underprojekt er et igangværende projekt der bygger videre på projektet ”Omdannelse af og kvalitet i danske bykvarterer”. Dette projekt fokuserer særligt på bostedet som boligområde/kvarter. Projektet undersøger relationerne mellem det fysiske rum og hverdagslivets praksisser i forskellige typer bostedsområder i byen.

Ved at se på hvordan forskellige boligområder/kvarterer bruges, forsøger projektet at belyse og beskrive familiernes brugsmønstre. Det undersøges hvorvidt sådanne mønstre kan relateres til det fysiske byrums karakteristika som bidrag til forståelsen af, *hvorfor* områderne bruges som de gør samt hvilke præferencer familierne har til bostedet. Hvilke kvaliteter efterspørges i boligområdet/kvarteret, og hvilke forestillinger om det gode liv er karakteristisk for familierne i de forskellige bosteder? Hvilke forskelle og sammenfald kan spores, når man sammenligner familiernes holdninger og hverdagspraksisser i de forskellige typer af bosteder? Og hvad betyder disse forskelle og ligheder for planlægningen af de fremtidige byomdannelser? I undersøgelsen indgår 4 cases i bostedsområder under transformation, beliggende henholdsvis på Indre Østerbro i København, i Albertslund samt i Ballerup. Desuden er 2 cases i nye bostedsområder placeret i kanten af de tætte dele af bylandskabet i færd med at blive udpeget.

I projektets dataindsamling indgår kvalitative interview med 15 familier fra hvert bostedsområde suppleret af korttegning, fotografering samt generelle rumlige analyser af bostederne. Da data der indgår i forskningsprojektet ”Kvarteret som ramme om børns hverdagsliv” er indhentet i fire af de samme bostedsområder, som indgår i dette projekt, vil familiers præferencer til og brug af deres bosted blive suppleret med, hvad børn som selvstændig gruppe gør og værdsætter.

Underprojekt 6: Titel endnu ukendt

Dette projekt bliver en del af et nyoprettet ph.d. projekts casestudie.

3. delprojekt- Produktionen af bosteder – planlægning af det ”gode hverdagsliv” (udefra perspektiv)

Kommuner søger i stigende omfang at sælge såvel nybyggede som ”ældre” boligområder med forskellige slogans, som appellerer til forskellige typer af familieliv. Desuden har næsten enhver by med mulighed for det et havneområde/by i forsøg på at tiltrække og fastholde en bestemt type af familier. I ethvert af disse slogans gemmer der sig politiske og planmæssige opfattelser af, hvordan det gode hverdagsliv kan udfolde sig.

I dette projekt ses der nærmere på den planpolitiske opfattelse/diskurs af ”det gode hverdagsliv” i de udvalgte caseområder. Nærmere betegnet handler det om at undersøge, hvordan bosteder bliver repræsenteret som attraktivt, for hvilke typer af familier. Det handler bl.a. om at se på de sociale fysiske og æstetiske (fx arkitektur, beliggenhed, herlighedsværdi) kvaliteter, som bliver tilbudt i forsøg på at tiltrække (og fastholde) bestemte typer af familier. Som teoretisk afsæt benyttes teoretisk ramme, som er udarbejdet i forbindelse med delprojekt 2.

Underprojekt 1- Hverdagslandskabets planlægnings- og designstrategier

Kan man tegne eller bygge identitet og rumlig tilknytning?

Den offentlige planlægning anvender ’det lokale’ og stedsidentitet som ikke definerede, men positivt ladede begreber, der blandt andet indgår i målsætninger i kommuneplanlægning, mens kvarterløftprojekterne går endnu videre og formulerer øget stedstilknytning som et eksplicit mål for indsatsen. John Pløger stiller i et essay med titlen ”Den fragmentariske by og det gode byliv” (Pløger, 2002) spørgsmålet: ”Hvad er den gode by?” og går i rette med arkitekters og byplanlæggeres traditionelle fokus på form, arkitektur, funktionel indretning og mødesteder som redskaber til at skabe ”det gode liv”. Han underbygger kritikken med citater fra sociologi og byforskning, der peger på adskillelsen mellem det levede liv og de fysiske rammer.

Delprojekt 3 skal undersøge de forestillinger om den gode by og det gode hverdagsliv i byen som kommer til udtryk i planpolitiske udsagn og i den byggede by. Undersøgelsen af planpolitiske udsagn udføres som en analyse af udvalgte planlægningsbegivenheder, mens undersøgelsen af det byggede sker i de samme case-områder, som udvælges til delprojekt 2, og omfatter en undersøgelse af den fysiske by og af de planlægningsopfattelser, der ligger til grund her for.

Projektets teoretiske ramme - teori og begreber

Projektets teoretiske ramme er begrebet om netværksbyen, der karakteriseres ved et nyt bylandskab, hvis intensitet findes i funktionelle knudepunkter i landskabet (Ascher, 2002). De afgrænsede urbane områder erstattes af et netværk af lokaliteter med varierende tætheder og begreberne by og land skal tænkes på nye måder.

Projektets fokus er hverdagslivet, hvor byens kvalitet indgår som grundlag for familiers og individers livskvalitet. Stor fysisk mobilitet og mange individuelle valgmuligheder er nogle af de forhold, der fremhæves som kvaliteter i hverdagslivet. Hverdagslivsbegrebet skal præciseres og udvikles gennem litteraturstudier og relationen mellem hverdagslandskabet og bostedet skal beskrives som del af projektets teoretiske ramme. Dette indgår også i delprojekt 2, og begrebsudvikling og bestemmelse af den teoretiske ramme sker i samarbejde med delprojekt 2. I begrebet om ”den gode by” indgår stedsidentitet og stedstilknytning. Det er begreber, som særligt skal undersøges for at afklare deres relevans i ”udefra forståelsen”, som er planlæggerens og politikerens tilgang til bostedet og byen.

Fase 1: Analyse af planpolitiske udsagn

Planpolitiske programmer findes først og fremmest i kommuneplanstrategier og i kommuneplaner, hvor politikere bistøttet af teknikere formulerer de overordnede målsætninger for kommunens udvikling i et langsigtet perspektiv. Målsætningerne omsættes i plandokumenter og konkretiseres i retningslinier for bebyggelse og arealanvendelse. Offentlige konkurrencer der udskrives for at få ideer til byudvikling og byomdannelse er en anden væsentlig kilde til information om politikeres og planlæggeres opfattelse af den ”gode by”. Både konkurrenceprogrammer og dommerbetænkninger indeholder beskrivelser, som udtrykker værdigrundlag og syn på bykvaliteter. I projektets første del vil jeg undersøge udvalgte konkurrencer og planlægningsbegivenheder og bruge disse til at afdække hvilke planpolitiske opfattelser der heri udtrykkes om byen og det gode hverdagsliv.

Valg af cases til fase 1

Byen ændres på to principielt forskellige måder, gennem omdannelse af allerede bebyggede områder og ved ekspansion på hidtil ubebyggede arealer, og begge skal belyses i denne del af projektet. Havneområders omdannelse er aktuel i mange danske byer, og der har været havnekonkurrencer i både større og mindre byer: København, Århus og Haderslev er alle gode eksempler. Værdigrundlaget for byudviklingen, der sker som ekspansion, kan tilsvarende studeres i materiale fra nyere konkurrencer udskrevet af offentlige myndigheder. En af de seneste var konkurrencen om bebyggelse af et større område i Lisbjerg nord for Århus. Andre større konkurrencer udskrevet af offentlige myndigheder er Blangstedgård i Odense, Egebjerggård i Ballerup og Aalborg Øst, som alle er veldokumenterede. Ørestaden er ikke glemt, men vurderes at være for kompleks.

Til fase 1, der er et pilotprojekt i delprojekt 3, udvælges 2 cases, som er veldokumenterede og af nyere dato:

- Konkurrencen om transformation af Haderslev Havn som eksempel på opfattelser af bykvalitet og hverdagsliv i en mellemstor by.

- Konkurrencen om en ny bydel i Lisbjerg som eksempel på opfattelser af bykvalitet og hverdagsliv i en større by.

Grundlaget for analyserne bliver de publikationer som er fremkommet som forarbejder til konkurrencerne, herunder kommuneplan og konkurrenceprogram samt dommerbetænkning og efterfølgende opfølgning på konkurrencerne.

Undersøgelsen i fase 1 har et dobbelt sigte. Den skal dels belyse opfattelser af hvordan man planlægger for det gode hverdagsliv, som det udtrykkes i planpolitiske ”manifeste” og målsætninger i nyere og betydende planlægningsopgaver. Dels skal den afprøves som ’model’ for projektets 2. fase.

Underprojekt 2: Planpolitiske opfattelser/diskurs af ”bostedet og det gode hverdagsliv” i udvalgte case områder.

Fasen skal omhandle nogle af de cases, som udvælges til delprojekt 2: Det levede liv – brugen og forståelsen af stedet. Områdernes fysiske udformning kortlægges og beskrives, og sammenholdes med opfattelser hos lokale politikere og planlæggere af, hvordan man planlægger for det gode hverdagsliv. På nuværende tidspunkt er der ikke gjort rede for kriterier for udvælgelse af delområder, men det kan vise sig, at opfattelser af planpolitiske visioner skal findes i de generelle formuleringer i kommunens planstrategi og i kommuneplanens hovedstruktur. Interviews kan derfor benyttes som en måde at tilvejebringe udsagn fra politikere og planlæggere.

Projektets relevans

Projektets mål er at diskutere, hvordan planlægnings- og design idealet om ”den gode by” kan formuleres - i en regional by, i et urbaniseret samfund eller i ”meta-urbanismen”. I projektet skelnes mellem urban design og fysisk planlægning, som begreber, der dækker over forskellige praksisformer, redskaber og metoder. I arkitektprofessionen er der ikke tradition for den distinktion, men en tydeliggørelse af forskellen er nyttig for den faglige selvforståelse, for opgaveløsning i tværfaglige teams og for beslutningsprocesser om urbane spørgsmål. Projektet retter sig mod planlæggere, urban designere, andre fagfolk og politikere, der skal træffe beslutninger om byens fysiske omdannelse og udvikling.

4. delprojekt – bostedskulturer/bostedsfamilieformer

Dette projekt fungerer som en abstrakt og teoretisk opsamling på de foregående del- og underprojekter. Og skal således fungere som en form for syntese på hele forskningsprojektet. Omdrejningspunktet vil være at se på sammenhængene mellem indefra og udefra perspektiverne på de udvalgte bosteder (cases). Det vil sige undersøge og diskutere relationen mellem den hverdagslivs baserede opfattelse af ”det gode hverdagsliv” og hvor dette liv (kan) udfoldes materielt og socialt og den planpolitiske opfattelse af samme. Ambitionen er at kunne indkredse og udlede en række forskellige bostedskulturer/bostedsfamilieformer”, som rækker ud over tidligere undersøgelser på feltet. Disse kulturer og familieformer skal danne udgangspunkt for udpegning af mulige udviklingsstrategier for de tre typer af

bostedsområder, som forskningsprojektets del- og underprojekter beskæftiger sig med.

Formidling

Formidlingen af forskningsprojektets delresultater og samlede resultater vil ske på følgende måder:

1. dansk og international videnskabelig publicering (artikler i tidsskrifter som *Urban Studies*; *Process of Human Geography*; *Environment & Behaviour*; *Housing, Theory and Society*; *Nordisk Arkitekturforskning* m.fl.)
2. arbejdsrapporter fra delprojekter
3. ph.d.afhandling af underprojekter knyttet til delprojekt 1 og 2
4. ikke-videnskabelige publicering (artikler i fagtidsskrifter som *Byplan*, *Havneingeniøren*, *Arkitekten* m.fl.)
5. kortfattet populær formidling (*Skov & Landskabs Videnblade*, artikler i lokalaviser m.m.)

Desuden vil projektets undersøgelser og resultater blive formidlet gennem afholdelse af *midtvejsseminar* med deltagelse af såvel relevante praktikere som forskere indenfor feltet.

Derudover vil projektets teoriapparat og empiriske resultater blive diskuteret via deltagelse på forskellige nordiske og internationale *forskningsseminarer*. Første gang sker på et nordisk seminar, der finder sted foråret 2005.

Oversigter over projekter under ”Hverdagslandskaber”

Nr.	Projekt navn	Bemanding	Tidsplan
1a	Migration/flyttemønster – fase 1	Ph.d.studerende, GI	Efterår 2004 – sommer 2005
1b	Migration/flyttemønster – fase 2	Ph.d.studerende, GI; Lise Herslund, <i>S&L</i> ; Trine Agervig Carstensen, <i>S&L</i> ; Birgitte Mazanti, GI; Frank Hansen, GI	Sommer 2005 – vinter 2007
2a	Det selvvalgte fællesskab	Birgitte Mazanti, GI	Sommer 2004 – sommer 2005
2b	Stedsidentitet og stedsforståelse	Birgitte Mazanti, GI; Pia Bille, AAA	Sommer 2005 – vinter 2007
2c	Livet på randen	Frank Hansen, GI	Sommer 2005 – vinter 2007
2d	Den åbne by – landområder og bosætning	Lise Herslund, <i>S&L</i>	Efterår 2005 – vinter 2007
2e	Bostedet – præferencer og brug	Trine Agervig Carstensen, <i>S&L</i>	Efterår 2004 – vinter 2007
2f	Endnu ukendt	Louise Glerup Aner, GI	Sommer 2005 – efterår 2007
3a	Hverdagslandskabets planlægnings- og designstrategier	Pia Bille, AAA	Efterår 2004 – efterår 2005
3b	Planpolitiske opfattelser/diskurser af bostedet og det gode hverdagsliv i udvalgte caseområder	Pia Bille, AAA	Efterår 2005 – vinter 2007
4.	Bostedskulturer og -familieformer	Birgitte Mazanti, GI; Louise Glerup Aner, GI; Frank Hansen, GI; Trine Agervig Carstensen, <i>S&L</i> ; Lise Herslund, <i>S&L</i> ; Pia Bille, AAA	Efterår 200 – vinter 2007

Litteratur

- Amin, A. & Thrift, N. (2002) *Cities – Reimagining the urban*. Cambridge: Polity Press
- Ascher, F.(2002) *Urbanismen og den nye urbane revolution*. Distinktion, nr.4
- Bauman, z. (2002) *Fællesskab – en søgen efter tryghed i en usikker verden*. København: Hans Reitzels Forlag
- Beck, U. (1997) *Risikosamfundet – på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Bourdieu, P. (1995) *Distinktionen: En sociologisk kritik af dømmekraften*. København: Det lille forlag.
- Bourdieu, P. (1996) *Et steds betydning*, in Bourdieu, P.: *Symbolisk magt: Artikler i udvalg*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (1998) *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1984) *The constitution of society*, Polity Press, Cambridge, UK
- Gram-Hanssen K, (2004) *Bolig, hverdag og forbrug*. Paper præsenteret ved Boligseminar, By og byg
- Gram-Hanssen, K, & Bech-Danielsen, C. (2004) *House, home and identity form a consumption perspective*. *Housing, Theory and society*, Vol. 21, No.1
- Gullestad, M. (1989) *Kultur og hverdagsliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Højrup, T. (1983): *Det glemte folk*. Statens Byggeforskningsinstitut/Institut for Europæisk Folkelivsforskning, Københavns Universitet.
- Jakobsen, C. (1999) *Livsform, kön och risk*. Lund: Arkiv förlag
- Johansson, T. & Miegel, F. (1992) *Do the right thing. Lifestyle and Identity In Contemporary Youth Culture*. Almqvist & Wiksell Internationale
- Marling, G. (2004) *Songlines – hverdagslivets rum i byen*. In Bech-Danielsen, Jensen, Kiib & Marling (eds) *Urban Lifescape*. Aalborg: Aalborg universitetsforlag.
- Massey, D. (1995). *The conceptualization of space*. In D. Massey, & P. Jess (Eds.), *A place in the world* (pp.45-87). Oxford: University Press.
- Mazanti B. (2002) *Fortællinger fra et sted*. Ph.d afhandling, Statens byggeforskningsinstitut
- Pløger, J. (2001) *Millennium Urbanism – Discursive planning*, *European Urban & Regional Studies*, pp. 63-72.
- Pløger, J. (2002) *Et essay: Den fragmentariske by og det ”gode byliv” – udfordringer for fremtidens by- og boligplanlægning*. Statens Byggeforskningsinstitut.
- Pløger, J.(2002b): *Byfællesskab - sprængningen af et spatialt dispositiv*, *Distinktion No.4*
- Simonsen, K. (1993): *Byteori og hverdagspraksis*. Akademisk Forlag.
- Soja, E.W. (1996) *Thirdspace - Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Massachusetts: Blackwell.
- Ærø, T (2002) *Boligpræferencer, boligvalg og livsstil*. Ph.d. afhandling. Statens Byggeforskningsinstitut
- Østerberg, D. (1998) *Arkitektur og sosiologi i Oslo*. Oslo: Pax Forlag.